

selle paiga peale. Nii ruttu teeb looduse vägi mered ja järved valmis ja Jumala säadmist mööda võtab taeva lautus iga aasta mitu ja mitu miljoni waati wett merede ja järvede seest ja kannab maadele oma wara- ja hilja wihma inimestele, loomadele ja taimedele kosutuseks; see pärast on siis meile Looja tundmine ja auustamine enam, kui Mõõrise ja muude tundmine tarwis. Targad ütlevad, et Kaspia meri (järv) üksi 7 miljoni ämbert wett õhkpesale maade kastmiseks annab ja Tema looduse vägi seda nagu udusulge kannab, kunnaks meie weikese toobriga wett kandes ähime ja puhume.

Ennem kui Euroopasse tuleme, vaatame weel Hiinlaste suure müüri korra läblikult üle. Meie pool oli enne umbaia aidadega suur tegu ja ise nõukad ja jõukad peremehed ei julgenud wahest jellepärast kohta wahetada ega rentida et väljade aiad oonud olla, kunnaks Hiinlased kogu oma suure taewaliku riigi ümber suure kindla müüri tegiwad. Nimetatud müür on Baabiloni linna müüri sarnane ja ligi 3 tuhat wersta pikk ning Hiinlased ise nimetawad seda: „Wan-li-tshang-tshing“ — s. o.: meie suur 1000-de pii pikkune müür. Hiinlaste suur wägew keiser Shioang-ti hakkas 214 enne Kristuse sündimist seda müüri

ehitama ja tema järeltulijad keisrid ajasiwad seda asja edasi, kuni ta 7 aasta-saeas uuel-aéal, nüidises pikkuses valmis sai, ning oli seks ehitatud, et Mlongoonlased ep pidanud mitte nende riigi peale tungida võima. Nüidise aeapõlweaga, kus suur-tükid nii mõenwad on, ei ole sehuselst muldwallist palju warju ja kui Jumal piaks korra maad liigutama, siis wariseb see ühest ära ning mõne saea aasta pärast ei tunta seda kohta enam.

Nüid laseme siis Euroopas natukese filmad ringi käia; nõnda arvata 18. Augustil 1586 laskis paawst Sixtus V. ühe suure 60 tuhande naelase ja 117 Rooma salmet pika, marmorist raiutud samba, mis Gootlaste läbi Rooma ära-äwitamise aeal oli maha lükatud, maa seest wälja kaewata ja Waatikaani lossi juure ülespanna, mis üle kogu Itaalia rahwas pärane suuga imestelefiwad. Dominikus Fontana, üks ehituse meister, kes selle samba püsti pani, tegi 900 inimesega ja 80 hobusega kogu 5 kuud selle püstipanemise kallal tööd, ja kui see sammas täitsa määratud paigale oli pandud, ütleb Jeefuiit Bonaani, siis annud nimetatud paawst talle selle ette 5000 tukatit ja ühe kuld kee palgaks, 2000 tukatit aastas painfit ja üle selle 1000 tukatit tasku rahaks. Ka olla ta töömehed teda paawsti palasti juurest oma